

Pred svetom vsem svoj dom ljubímo,
Z besedo, delom, to vršimo;
Vsak bodi krepek in srčan,
Da nam napoči bolji dan!

Ljubiti dom gre iz srcá,
Ljubezen srčna le veljá:
Za dom, če treba je trpeti,
Če tudi treba za-nj umreti,
Naj nič strašilo nas ne bo;
Za dom trpeti je sladkó!

Ljubiti dom ne gre le zdaj,
Ljubiti dom gre vekomaj:
Oj bratje, sestre, prisezimo
In domu zvéstost ohranimo,
Da blagoslavlja večni čas
Ljubav do doma v grobu nas!

Fr. Cimperman.

Mitologične preiskave.

Pregina, mitično bitje starih Slovencev.

Spisal Davorin Trstenjak.

Kedar poleti med gromom in bliskom huda burja piše in žitno latovje giblje in prevrača, stoka kmet in pravi: „oj! ti nesrečna peregina, kaj si mi škode napravila.“

Kaj neki pomeni ta beseda?

Jaz jo razlagam iz besede „preginem“ in mislim, da je sestavljena iz prepozicije pre in ginoti; — ginoti (ГЫНОТИ) pa stoji za gibnoti (ГЫБНОТИ). Te besede prvotni pomen je gotovo plicare, zato gibanica, gibek, flexibilis. Iz pomenov: plicare, flectere, pa so se obražili pomeni: premage, pogibelji, zgubitka (primeri: guba, ptica, falte) pogubljenja, lik nemškim: winden, plicare, flectere in überwinden, superare.

Pregina (ПРЕГІНА) toraj stoji za: ПРЭГІБНА — přegibna, in znači: flectens, plicans, procellans, curvans, die beugende, verflechtende, umkehrende, primeri latinsko: procella, Sturm, in procello; gibljem, prevračam. Tudi Belostenec ¹⁾ tolmači přegibljem v: procello, capero, corrugo, staroslov. pregybanje, plicatio, pregnoti za pregybnoti, plicare.*)

V staroslovenščini nahajamo: pregynia. Miklošič ²⁾ je pristavil pri tej besedi: „sensus dubius“; vendar iz konteksta stavkov, v katerih se nahaja, se že razjasnuje pomen, ker „v preginjeh in v neobhodnih gorah“ kaže na zadelan, zaprečen pot, toraj so preginje: Windungen, durch Gestrüpp verflochtene Wege, Schluchten (schlucht od schlingen = winden), Abgründe, Biegungen itd. Stavek iz staroslovenskega virnika, ktereга Miklošič navaja, in v katerem nahajamo „mjestjeh pregynenih“, „pustijna pregynenoe“, se drugače ne more razlagati, kakor: locis flexis curvatis, locus desertus, curvus, flexus itd.

Tudi pri starih Rusih najdemo mitično bitje: Pe-

¹⁾ Belostenec „Gazophyla“ s. v: přegibljem.

*) Primeri še srbsk. pregnuti za přegibnuti 1) biegen, beugen, 2) entschliessen, ker odločitva je nagnenje na eno stran, zato črnogorsk. preginjač, der Entschlossene, primeri starosl. lončiti, definire, iz korenike: lonk, lenk, curvare, beugen, poginjati se, vorwärts neigen.

²⁾ Miklošič „Lex. paleosl.“ s. v.

regyna. Visokoučeni Sreznevski ¹⁾ priobčuje iz starega rokopisa „Uklanjajsja pred Bogom nevidimym: moljaščih člvk (človek) rodu i roždenicam (naše rojenice), Perunu i Mokoši i Peregyni = Pregini, ker pere je ruska oblika, staroslov. прѣ, novoslov. pre.*)

(Kon. prih.)

Socijalno-politiške razprave.

Bivša pariška komuna in socijalizem.

Socijalno-politiška študija.

Spisal dr. V. Zarnik.

IV. (nadaljevanje.)

Tako, kakor sem ravnokar popisal stvar, nič prenapel, nič odvzel, argumentirajo proletarci in njihovi socijalistični vodje. Kdo bo tajil, da ne bi bilo mnogo istine v njihovih besedah? In kaj so nasledki tega? Da se tem enostranskim svobodnjaškim in liberalnim naporom nasproti postavljajo isto tako enostranski napori vse zjednačiti. Ti napori cikajo na to, da bi se z močjo in z voljo cele skupine (na priliko: države, komune) vsem državljanom enaka mera vseh vžitkov osigurala. V to ime, da bi se pa to dalo vresničiti, mora se po mnenji komunistov vse privatno premoženje v skupno premoženje združiti, in da se to skupno premoženje ne le samo vzdržuje, temuč tudi pomnožuje, mora država „vse delo organizirati“. Na tej podlagi bi se potem vsem enaki vžitki zagotovili.

Liberalizem postane prav lahko v svojih razmerah napram državi preveč centrifugalen, med tem ko hoče komunizem preveč vse v državi vsredotočiti. Ako vlada nebrzdana svoboda v narodno-gospodarstvenih zadevah, postanejo „svobodne“ fabrike**) postavno dopuščene, vekovite ječe za proletarca, protivna bi pa spet bila država, osnovana na komunističnih načelih, posilna delalnica v velikem slogu. Schäffle***) je pisal ravno o tem 1870. leta, da, ako bi ekonomični liberalizem enostransko nadvladal, ima se človeško društvo po pravici bati strašanskih komunističnih udarcev. In mož je bil dober prerok, kajti še ne dobro leto potem se je pariška komuna z grozovitimi čini pokopala, o čemur bomo pozneje obširno govorili.

Naloga našega časa je, da se to, kar je resničnega in dobrega, ravno tako iz liberalizma kakor iz komunizma izbere in zveže, da se ogibljemo napak obeh sistem in da z vsem trudom za tem težimo, da se osebna svoboda in društvena enakost v istem razmerju razvijate. Ta težnja gré za tem, da se morajo vsem po javni vlasti vnanja tla osebne svobode ohraniti, ali ob enem se morajo pa tudi divji izrastki te svobode toliko prikrajšati in opravičiti, da se bo kolikor toliko za zmirom prilika odvzela, ako bi nekteri bogataši siromaškega proletarca tlačili, teptali in vničevali. To tretjo težnjo imenujejo najnovejši národní ekonom: ekonomični federalizem. Izpovemo tu, da tudi spadamo po svojem mišljenju in osvedočenju v krog ekonomičnih federalistov. Cilj in konec ekonomičnega

¹⁾ Sreznevski „Archiv istoričk. i juridič. svjedenij. Ko-lačeva. cast. 2. otdjel 1. str. 114.

*) Staroslov. ГЫНОТИ, gynoti, je že Miklošič postavil k: ГЫБНОТИ, gybnoti, vendar pomen: perire je že drugotni, prvotni je: flectere, plicare, curvare.

**) Nemški národní ekonom grof Soden piše že pred 60 leti: Die sogenannten freien Fabriken sind nichts anderes als permanente Zuchthäuser der schlimmsten Art für das arme Proletariat.

Pis.

***)) „Socialismus und Kapitalismus“ na 159. str.

sistemi veliko pripomogel k tlačenju kmečkega stanú, ker je vse njegovo hrepenenje in teženje za tem šlo, da se obrtnija po mestih in trgih čem bolj mogoče pospeši in povzdigne. Doseči bi se pa to dalo po Colbertovem mišljenju le takrat, ako se kmečki stan in v obče poljedelstvo kolikor je le mogoče zoperstavlja in zanemarja. Ti krivi Colbertovi misli sta se že Boisguillebert in slavni graditelj francoskih trdnjav Vaubau z vso silo vstavljala, pa takrat še brez vspeha. — Dolgo premišljevanje je potem Quesnay-a na to napeľjalo, da se mora vse umetno vredjenje — ali reguliranje — iz narodno-gospodarstvenega kakor tudi iz državnega življenja iztrebiti in da se mora vse na naravni podlagi snovati in graditi. V „društvenem“ življenju mora spet „vlada narave“ — „le gouvernement de la nature, physiokratie“ — v svoje jej od pamtveka pripadajoče pravice vpostavljena biti. Ako se spet „narava“ v svoje pravice vpostavi, bode prišel kmečki stan, kakor najproduktivnejši in najštevilnejši k blagostanju; in ako se kmet in v obče poljedelec obogati, pomagalo se bo tudi na ta način najbolje državnim financam. Vladanje „narave“ v društvenem življenju je pomenilo v tistem času toliko kakor odstranjenje vsega umetnega reguliranja in umešanja državne uprave v društvene in gospodarstvene zadeve. Moĳe, ki so bili pristaši teh misli, so se imenovali fiziokrati ali pristaši „vladanja narave“ in skupno so predstavljali po vsem svetu slavno fiziokratično šolo. Gournay, eden najbolj izobraženih fiziokratov, je rekel ministrom Ludovika XV., da je najbolĳše, kar morejo za povzdigo národnega blagostanja storiti, to, ako prepustijo národno-gospodarstveno gibanje popolnoma svobodi, in ako se v nič ne mešajo, kar je izrazil z besedami: „laissez faire, laissez aller!“ (pustite, naj se vse samo ob sebi dela, naj vse samo ob sebi gré!)

Kaj pa pomeni tako imenovano vladanje narave? Prvič: Zanikanje vse aktivne in umetne narodno-gospodarstvene politike in drugič: povsod popolnoma prosto gibanje. — Vsled tega pa, da so se vse niti, s kterimi je bil poprej gospodarstveni red našega društva prepleten in obvezan, naenkrat raztrgale, preostalo je le še svobodno gibanje pojedinega.

Individuelna svoboda je postala po tem takem cilj in konec vsega hrepenenja in teženja in čisti in popolni liberalizem je začel na ekonomičnem polju vladati. Njegovi pojedini zahtevi so: svoboda v trgovini z žitom, notranji in vnanji svobodni promet, vničenje cehov (ali „cunfti“), svobodna konkurencija v poljedelstvu, v obrtniji, v trgovini, svoboda v pogajanju visokosti obrestih, oproščenje zemljišč vseh fevdalnih bremen. Te tirjatve čistega liberalizma so, kakor vsakdo vé, po vsem svetu nadvladale. Ideje 1789. leta so bile dozďaj merodajne pri postajodajalstvu vseh deĳel in ekonomični, kakor politični liberalizem je dozďaj povsod več ali manj zmagonosno svojo zastavo razvil.

Kakor smo rekli, bil je roditelj in oče te sisteme Quesnay. Znanstveno najbolj imenitni zastopniki ekonomičnega liberalizma so se pa pojavili v tisti deĳeli, v kateri je bil sedanji kapitalizem najpoprej in najmočnejše razvit, to je: na Angleškem. Adam Smith, Ricardo, Malthus so klasični zastopniki liberalne, čisto kapitalistične, narodno-gospodarstvene sisteme. Glavni reprezentanti te šole so na Francoskem: Dunoyer, Bastiat, Michel Chevalier, Wolovski in drugi epigoni. Na Nemškem se je pa narodno-gospodarstvena znanost od početka notri do današnjega dne zmirom na temelji francosko-angleškega liberalizma gibala in pregibala, in je zmerom doktrinarna ostala. Prvaka, kakor so Quesnay, Smith ali Ricardo še ni dozďaj Nemčija nobenega na tem polju znanosti v boj poslala. Karakteristične za-

stopnike liberalizma, še bolj pa socijalizma na Nemškem je porodil še le najnovejši čas.

(Dalje prihodnjič.)

Mitologične preiskave.

Pregina, mitično bitje starih Slovencev.

Spisal Davorin Trstenjak.

(Konec.)

Da je Pregina, Peregyna morala biti elementarna boginja, pričuje tudi ta okoliščina, da se imenuje v družbi Mokoša.

Mokoš je bil bog mokrote, deĳevja; slavenski Ζευς υέτιος — υης, iz korenike: mok, irrigare, humectare, in ne imenuje se samo večkrat pri staroruskih letopiscih, nego tudi pri staročeskich,¹⁾ vendar pri teh kot žensko božestvo: Mokosla — Moksla = Mokošla — Mokšla. Sufiks: la v ženskih imenih radi rabijo Slovenci, primeri: osebna imena moško Cink, žensko Cinkla, moško Korĳe, žensko Korĳela, moško Rakoše, žensko Rakošela; — tako tudi: Mokoš, Mokš in Mokošla, Mokšla. V Mokšli je toraj osebljena deĳonosna megla, ali pa ženska stran Mokoša.*)

To boĳanstvo najdemo tudi med retranskimi spomeniki. Rajni Kollar²⁾ je napis zvesto posnel, a posiljeno bral. Na simboli boĳestva so sledeče rune: ПІЛІЛА, kar se le brati more: MIKISLA. Simbol boĳestva je živinče, in Kollar je hotel spoznati v njem bika, zato je bral: Bikisla, in trdil, ker se je utegnila poslednja črka v pogubiti, da znači: Bikoslav. Masch³⁾ podobo popisuje tako-le: „Es ist dieses Bild durch das Feuer so stark beschädigt, dass man nicht genau anzeigen kann, wie dasselbe ehemals gebildet gewesen. Die Figur ist 2 Zoll lang und ein Zoll hoch, und wiegt 13 Lot. Sie ist von Metall und ganz fein überzint. So viel sieht man, dass es ein vierfüssiges Thier ist, welches mit unterschlagenen Beinen liegt, den Kopf aber etwas in die Höhe hält. An den Stellen der Ohren sitzen zwei Erhöhungen, die entweder Ohren sein sollen oder auch Ueberbleibseln abgebrochener Hörner sind“. Na eni strani res runske črke dajo, kakor je Masch dobro bral: Berstu. Masch je mislil na mitična bitja: Berstuke, ktere je poznal iz starih letopiscev, in kteri so bili enaki nemškimi „Kobolde“, al nemški letopisci so imé prstuk, prstuki = palčnjaki, fingerlange, daumenlange Wesen, Däumlinge, krivo pisali: berstuki, namesti prstuki. Beseda: Berstu — nam vendar daje prav prikladni priimek za boĳanstvo deĳja, mokrote, in sicer slov. brstiti, sprossen, keimen, brst, Sprosse, Knospe, brsen, üppig, sansk. brh, crescere.*) Berstu, bodi-si ker ste dve črki že poškodovani: Berstuka ali Berstuna, ali kakošen bodi drugi sufiks toraj znači: germinare faciens, crescere faciens, in ta priimek je prav naraven za boĳestvo deĳja.

¹⁾ Paul Stransky „Republ. bohem. Lugd. Bat. 1634. 24. cap. 6.

*) Stredowsky (Sacr. Moravia str. 54) Mokošla naravnost prevaja: v pluvia.

²⁾ Glej Kollar „Tab. k Staroitalii Tab. VI. fig. 4.“

³⁾ Masch „Die gottesdienstl. Alterth. der Obotriten“, §. 211. fig. 31.

*) Izvirni pomen sansk. korenike brh je ferire, in še le drugotni: crescere, primeri analogično: brsati, schlagen, ausschlagen, toda so si brsenje, brstenje, das Sprossen, Keimen, mislili kot: brsanje. Primeri analogično nemški: Die Bäume schlagen aus.

Napis na sprednji strani tega živinčeta je Masch bral: Siksa, al Kollar je našel runske črke, ktere dajo besedo: Mikisla, ne pa Bikisla, in po mojem mnenji Mikisla ni druga nego česka: Mokosla. Polabskoslovansko narečje glasnik *a* in *o*, kakor Rusinsko rado spremeni v *i*, zato najdemo: nic namesti noc, slivi, namesti: slovo, hita namesti: hot'u — hoću, vilsa namesti: volsa = olša, Erle, virjal namesti: varjal = orel, rizedelena namesti: razdelena; ¹⁾ na malikih: Krikki, namesti: Kroko, Krako, imé kraja Krikov namesti Krakov, Ridegast, namesti Radegast, toraj je tudi mogoče: Mikisla namesti Mokosla, ker glasnik *š* tudi so polabski Slovani radi izgovarjali, kakor Senjani in Rečani, kot *s*, na priliko: vausea, namesti vaušesa = vušesa, dausa, namesti duša. Štironožna žival je, kolikor se dá spoznati iz posnetka pri Maschu in Kollaru podobna govedu, al o stroji glave kaže bolj na ovco, posebno gobec.

Obe živali krava in ovca bili ste pri arjanskih narodih simbola dežonosne megle. Po srbskih narodnih pesmah se mladorojeno solnce Božič koplje v mlku, in tukaj je le mogoče misliti na mleko nebeških krav — megel; megle še dandanes si prosto ljudstvo misli kot ovce ali koze. Kedar se iz planin prikazujejo deževne megle, pravijo Dolenci: „Planinci ovce, koze, krave na pašo ženejo; dež bode“. Ena solčavskih gorá se veli: Ded. Kedar se na njem megle zbirajo, pravi ljudstvo v nižavah: „Dež že ovce, koze, krave pase; dež bode“. Da je krava, ovca, oven, koza bila simbol deževne megle pri Indih, Germanih in Grkih, je do belega dokazano od najizvrstnejših mitologov; ²⁾ ni mi toraj treba tega tukaj ponavljati, vendar ponavljam, da imamo v božanstvu: Mikisla — nov dokaz za avtentičnost retranskih starotin.

Šolske stvari.

Pravila „Šole“,

društva v podporo kranjskemu ljudskemu šolstvu s sedežem v Idriji.

Namen društva.

§. 1. Namera društva je: materialno podpirati kranjsko ljudsko šolstvo.

Pripomočki.

§. 2. 1) Da društvo doseže svoj namen, bode pri družabnikih pobiralo vpisnino in letne doneske, pri šolskih prijateljih in dobrotnikih pa vsakoršne blagovoljne darove v denarjih, knjigah, učnih pomočkih in šolskih pripravah.

2) Z dobljenim denarjem in raznimi darovi bode pomagalo kranjskemu ljudskemu šolstvu s tem, da bode revnim šolam kupovalo učne pomočke in ubogim učenem šolske priprave, da bode slabo plačanim pa pridnim ljudskim učiteljem dajalo primerne knjige za daljno izobraževanje pa tudi denarne podpore, da bode pisatelje knjig za domače ljudske šole materialno podpiralo, in da bode po svoji moči gmotno pospeševalo vse, kar bi kranjsko ljudsko šolstvo povzdigniti moglo.

Družabniki.

§. 3. K društvu more pristopiti slehern, kteremu je mar domačemu šolstvu pomagati.

§. 4. Družabniki se delé v prave in podporne ude.

¹⁾ Dokaze pri Šafaříku „Slov. starožitnosti“ II. 44.

²⁾ Dokaze nabrane pogledj pri Mannhardt u „Germanische Mythen“ str. 2. 4. 8. 63. 68. 176. 294 itd.

Pravi udje so a) ljudski učitelji in b) ljudske šole na Kranjskem.

Podporni udje so drugi, ki vpisnino in letne doneske društvu redno odrajujejo.

Vrh teh udov razločujejo se društveni in šolski dobrotniki, ki kedaj po tem društvu kranjskemu šolstvu razne darove naklonijo.

Dolžnosti družabnikov.

§. 5. Vsak družabnik I. vrste plača pri vstopu 2 gold. vpisnine in potem 4 gold. na leto; družabnik II. vrste 1 gold. vpisnine in 2 gold. na leto; družabnik III. vrste 50 kr. vpisnine 1 gold. na leto.

§. 6. Kdor izmed podpornih družabnikov eno leto potem, ko je bil spominjan, ne plača društvenine, se izbriše iz društva.

Pravi družabnik mora plačati vsaj polovico svojega letnega doneska do 1. oktobra vsacega leta, drugo polovico pa vsaj 1. februarja. Kdor izmed pravih družabnikov ne odrajuje redno, nima pravice do društvenih povrnil.

§. 7. Čast in ljubezen do šolstva in omike svojega naroda ukazuje vsakemu družabniku, da po svoji moči podpira vse društvene namere, da tedaj društvu pridobuje novih udov in v šoli novih dobrotnikov in prijateljev.

Pravice družabnikov.

§. 8. Vsak družabnik, bodi-si pravi ali podporni, ima pravico, da sme priti k društvenim shodom, da tū govori in nasvetuje, da glasuje, voli in da sme tudi voljen biti.

§. 9. Pravi udje vseh treh vrst, to je, učitelji in šole, dobodo sleherni leto po dvakrat, meseca novembra in aprila za svoj letni donesek večje povrnilo, obstoječe v učnih pomočkih, šolskih knjigah in pripravah, knjigah, za učiteljevo daljno izobraževanje, po mogočnosti tudi v denarjih.

Razumno je, da za večji letni donesek dajalo se bode tudi večje povrnilo.

Pravi udje morejo tudi željo izreči, ktere šolske reči naj se jim naklonijo.

Po mogočnosti se bode takim željam vstrezalo.

Darovi se bodo delili, ako bode društvena blagajnica v stanu, tudi takim revnim ljudskim učiteljem in šolam na Kranjskem, ki se zarad uboštva ali družih opravičenih neugodnih okoliščin po društvu vdeleževati ne morejo.

Podporni udje pa ne morejo zahtevati odškodnine za plačano društvenino.

Gospodarjenje.

§. 10. Društveno gospodarjenje oskrbuje odbor, v kterem je 18 odbornikov, 6 idrijskih in 12 vnanjih po eden v posamnih šolskih okrajih na Kranjskem in eden v Ljubljani. — Odbornike voli občni zbor. Odborniki si pa med seboj izvolijo prvosednika, zapisnika in blagajnika.

§. 11. Prvosednik sklicuje odborove seje, jih vodi ter podpisuje sam ali z zapisnikarjem vred vsa pisma, ki zadevajo društvo.

Zraven tega nakupujejo z blagajnikom vred po odborovem naročilu razne reči, ki se darujejo šolam in učiteljem.

Zapisnikar piše pri sejah zapisnik, sprejemlje društvena pisma, spisuje razne društvene zadeve, razpošilja družabnikom naznanila itd.

Blagajnik vpisuje ude, pobira, shranjuje in po odborovem naročilu izplačuje denarje; o vsem tem pri občnem zboru poroča in kaže račun.